

УДК 347.464(477)

О. Горяєва, ас.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АУДИТОРІВ

Стаття присвячена дослідженню передумов та порядку страхування професійної відповідальності аудиторів в Україні.

Ключові слова: аудиторська діяльність, страхування професійної відповідальності.

Статья посвящена исследованию предпосылок и порядка страхования профессиональной ответственности аудитором в Украине.

Ключевые слова: аудиторская деятельность, страхование аудиторской деятельности.

The article is devoted to researching the procedure and preconditions for insurance of auditor's responsibility in Ukraine.

Keywords: auditing, insurance of auditor's responsibility.

Постановка проблеми. Відомо, що будь-яка професійна діяльність, до якої належить, зокрема, і аудиторська, пов'язана з ризиком завдання шкоди третім особам. Так, ненавмисні упущення, помилки, які були допущені під час виконання професійних обов'язків лікаря, юриста, бухгалтера, аудитора чи будь-кого іншого спеціаліста, можуть завдати шкоди клієнтам, тобто особам, які замовляють надання професійних послуг. Будь-яка особа, яка отримує послугу, розраховує на компетентність і сумлінність професіонала. Якщо клієнтові заподіяно шкоди, він має право притягти до відповідальності фахівця у судовому порядку. Страхування професійної відповідальності покликане захистити майнові інтереси страхувальника, пов'язані з його обов'язком відшкодувати шкоду, заподіяну третім особам під час здійснення професійної діяльності, й водночас захищає інтереси третіх осіб [9; 164-165; 1, 57-58].

І з огляду на те, що аудитори у інших країнах витрачають до 10% свого прибутку на страхування аудиторських ризиків [7; 47], дослідження відносин, що виникають у зв'язку із здійсненням такого страхування не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

Ступінь наукової розробки проблеми. Комплексне дослідження правових засад здійснення страхування професійної відповідальності аудиторів в науковій літературі не здійснювалось. Так, питання страхування професійної діяльності в цілому досліджувались такими вченими як В.Д. Базилевичем, П.Д. Біленчуком, В.В. Мачульським, Т.В. Степановою і деякими іншими. Водночас на необхідність запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів звертали увагу такі дослідники, як О. Редько, О. Макеєва, Т. Микитенко тощо.

Стверджується, що у випадку страхування професійної відповідальності повинна бути врахована індивідуальна специфіка діяльності кожної категорії осіб; немає загальних умов страхування професійної відповідальності для всіх категорій професійної діяльності [9; 165]. Отже, метою цієї статті є дослідження правової природи відносин, що складаються у процесі здійснення страхування професійної відповідальності в Україні, визначення доцільності запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів в Україні, а також виокремлення особливостей страхування професійної відповідальності саме в сфері надання аудиторських послуг.

Викладення основного матеріалу дослідження. Не зважаючи на те, що у деяких країнах встановлюється обов'язковість здійснення страхування професійної відповідальності аудиторів, а також те, що фактично в Україні існують аудитори, що добровільно здійснюють страхування своєї відповідальності перед замовниками, це питання є предметом дослідження в окремих статтях і невеличких дослідженнях, що, втім, не отримало жод-

ного практичного продовження та відповідного закріплення у Законі України "Про аудиторську діяльність" [2].

В цілому, правові засади страхування професійної відповідальності в Україні закладені у Законі України "Про страхування" [4]. Так, відповідно до п. 27 ч. 1 ст. 7 вказаного закону в Україні запроваджуються зокрема, такий вид страхування як страхування професійної відповідальності осіб, діяльність яких може заподіяти шкоду третім особам, за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України, який на момент написання цієї статті останнім не затверджений. Інші ж згадування про страхування професійної відповідальності в українському законодавстві відсутні, а тому, варто відмітити, що поняття "страхування професійної відповідальності", яке віднесене до переліку обов'язкових, не визначено в українському законодавстві. Така невизначеність зумовила, зокрема, те, що 25.02.2003 року у ВР України було зареєстровано Проект Закону України "Про внесення зміни до Закону України "Про страхування" (щодо фактів заподіяної шкоди третій особі) № 3161, суть якого полягає у виключенні наведеного п. 27 із ч. 1 ст. 7 Закону України "Про страхування". Автори документа наголошують на тому, що поняття "страхування професійної відповідальності" не визначено в українському законодавстві. Більше того, враховуючи велику кількість професій, однозначно це поняття визначити проблематично, тому його пропонується вилучити із законодавства. Враховуючи те, що на час підготовки цієї статті зазначена норма у Законі України "Про страхування" присутня, її доцільність ми визнаємо, а відтак і аналізуватимемо у цьому дослідженні.

Таким чином, на сьогодні у практиці діяльності страхових компаній і аудиторських фірм (приватних аудиторів) страхування професійної діяльності аудиторів відбувається на підставі п. 15 ч. 4 ст. 6 Закону України "Про страхування", якою серед видів добровільного страхування визначено такий вид як страхування відповідальності перед третіми особами. Водночас на нашу думку, специфіка здійснення страхування професійної відповідальності і відповідальності перед третіми особами як різновидів страхування відповідальності дещо відрізняється.

Так, при здійсненні страхування професійної відповідальності мова повинна йти про відповідальність сторони договору про надання професійних послуг (тобто фактично мова йде про договірну відповідальність), а при здійсненні страхування відповідальності перед третіми особами мова йде про можливість відшкодування шкоди нестороні договору про надання професійних послуг (тобто фактично мова йде про позадоговірну відповідальність). Оскільки питання про можливість завдання аудиторськими фірмами (приватними аудиторами) шкоди особам, що не виступали замовниками аудиторських послуг, на нашу думку, є дискусійним,

вважаємо за доцільне застосовувати термін "страхування професійної відповідальності аудиторів".

Власне через відсутність визначення у законодавстві поняття "страхування професійної відповідальності" виявлення його сутності потребує звернення до загальних засад здійснення страхування в Україні. Так, за Цивільним кодексом України (ст. 980) [12], а також Законом України "Про страхування" (ст. 4) встановлюються 3 основні види страхування, а саме особисте страхування, майнове страхування та страхування відповідальності. В свою чергу науковці до страхування відповідальності відносять страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів; підприємств, що експлуатують шкідливі виробничі об'єкти, за якість продукції; роботодавців перед працівниками; персональної відповідальності (власників тварин, домовласників, за забруднення вод, замовника при будівництві, мисливців); страхування відповідальності за договором [10; 76; 6, 76].

Таким чином, під страхуванням відповідальності розуміють галузь страхування, в якій об'єктом виступає відповідальність перед третіми особами, життя, здоров'ю чи майну яких було завдано шкоду внаслідок якої-небудь дії чи бездіяльності страхувальника [8; 61]. Тому під страхуванням професійної відповідальності ми розумітимемо інститут страхування, у якому об'єктом виступатиме відповідальність осіб, що надають професійні послуги, яка виникає у зв'язку із здійсненням діяльності по наданню таких послуг.

Водночас у зв'язку із здійсненням аудиторської діяльності можуть виникати різні види відповідальності, а відтак, виникає необхідність більш детального аналізу можливих видів відповідальності аудиторів, тобто фактично, маємо дослідити ризики, що можуть бути застраховані при здійсненні аудиторської діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Закону України "Про страхування" під страховим ризиком розуміється певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання.

Відомо, що залежно від характеру правопорушення розрізняють страхування договірної й позадоговірної відповідальності (практичне значення такого поділу полягає у тому, що у випадку договірної відповідальності сторони можуть установити відповідальність за порушення навіть таких прав і обов'язків, відповідальність за які законом не передбачена) [6; 165]. Як ми вже зазначали вище, питання існування позадоговірної майнової відповідальності аудиторів є, на наш погляд, таким, що потребує більш детального дослідження, а відтак для чистоти цього дослідження в рамках останнього не буде здійснюватись аналіз правовідносин, що може складатись в результаті реалізації позадоговірної майнової відповідальності аудиторів.

Т. Степанова в галузі страхування відповідальності виділяє 2 підгалузі: страхування заборгованості і страхування на випадок нанесення шкоди [9; 62]. До того ж варто зважити і на те, що у науці виділяють таке поняття, як страхування відповідальності за договором [10; 222] (у Російській Федерації є відповідна стаття у Цивільному кодексі).

Не варто нехтувати тим, що аудиторські фірми і приватні аудитори є підприємствами, а тому при провадженні аудиторської діяльності вони можуть бути притягнені до відповідальності як підприємці, тобто несуть так звані підприємницькі ризики. Дійсно, в літературі зустрічається таке поняття як "страхування підприємницьких ризиків" [11; 274-277] поруч із "страхуванням ризиків підприємств" [9; 137], "страхуванням економічних (фінансових) ризиків" [8; 68], серед яких найбільш

поширеними є майнове страхування, страхування відповідальності, страхування фінансово-кредитної діяльності та особисте страхування. Хоча при цьому деякі автори, наприклад, Т. Степанова, виділяючи такі окремі види страхування як страхування відповідальності і страхування економічних (фінансових) ризиків, саме до системи останніх відносять страхування професійної відповідності [8; 62, 70]. Вважаємо такий підхід хибним і визначаємо місце страхування професійної відповідальності в системі страхування відповідальності.

Дійсно, проваджуючи аудиторську діяльність як підприємницьку, аудиторські фірми і приватні аудитори несуть ризик і пошкодження майна, на основі якого вони діють, і неотримання прибутку, і невиконання взятих ними кредитних зобов'язань, і ризик невиконання перед ними зобов'язань залучених до конкретної дії сторонніх спеціалістів. Водночас вважаємо, що серед усіх цих ризиків, які в літературі визначаються як підприємницькі [11; 277-278], у роботі аудиторських фірм і приватних аудиторів варто виділити "ризик професійної некомпетентності" (термін – наш), оскільки саме у такому випадку може понестися збитки саме замовник аудиторських послуг, а не аудиторські фірми чи приватні аудитори, як у інших випадках. Тобто ми вважаємо, що серед усіх підприємницьких ризиків, що мають місце при здійсненні аудиторської діяльності, необхідно виділити ті, що впливають на замовника у зв'язку із замовленням ним аудиторських послуг, і ті, що впливають на аудиторські фірми (приватних аудиторів).

Таким чином, при здійсненні аудиторської діяльності може виникати потреба у страхуванні наступних видів відповідальності: 1) аудиторських фірм (приватних аудиторів), що виникатиме в результаті невиконання ними умов договору про надання аудиторських послуг; 2) аудиторських фірм (приватних аудиторів), що виникатиме в результаті надання неправдивого аудиторського висновку, використання якого призвело до виникнення у замовника аудиторських послуг збитків; 3) замовника аудиторських послуг, що виникатиме в результаті невиконання обов'язків останнього щодо оплати аудиторських послуг/інших платежів за договором, а також невиконання умов договору про надання аудиторських послуг; 4) третіх осіб, винних у нанесенні збитків аудиторським фірмам (приватним аудиторам) шляхом пошкодження їх майна, що використовується при здійсненні ними аудиторської діяльності; 5) аудиторських фірм (приватних аудиторів), що виникає в результаті невиконання ними господарсько-правових зобов'язань, не пов'язаних із наданням аудиторських послуг.

Із наведених нами п'яти видів відповідальності лише перший і другий можна віднести до поняття "професійної відповідальності аудиторів", інші ж види відповідальності є характерними для здійснення будь-якого іншого виду підприємницької діяльності.

Водночас Т. Микитенко у страхуванні професійної відповідальності аудиторів виділяє 2 групи ризиків [7; 48]:

1. Ризики, пов'язані із можливістю нанесення збитків третім особам – користувачам інформації, і передусім тим, хто входить в так звані партнерські групи підприємства, тобто безпосередньо бере участь у його фінансово-господарській діяльності, робить свій внесок у цю діяльність, вимагає компенсації за свій вклад і виходячи зі своїх інтересів аналізує інформацію про підприємство чи банк. До них належать власники, постачальники, покупці, позикодавці та ін.

2. Ризики, пов'язані із можливістю нанесення матеріальних збитків замовнику аудиту в результаті висловлення неналежної аудиторської думки, коли в фінансовій звітності містяться суттєві переключення.

Дійсно, зазначені вище ризики мають важливе значення при здійсненні аудиторської діяльності, однак, поперше, факт нанесення збитків третім особам, що не виступають замовниками аудиту, на наш погляд, є питанням дискусійним, а по-друге, перелік наведених вище ризиків не є повним.

Тому у страхуванні професійної відповідальності аудиторів ми пропонуємо виділяти наступні ризики:

1) ризик пошкодження майна замовника, переданого аудиторській фірмі (приватному аудитору) для надання аудиторських послуг (в першу чергу мова йде про оригінали документів чи надання нотаріальних копій, за умови що у договорі чи акті приймання таких документів відзначалось, що у замовника оригінал відсутній, а нотаріальна копія існує у замовника в єдиному варіанті);

2) ризик порушення строків надання аудиторських послуг (таке може мати велике значення для замовника, якщо мова йде, наприклад, про необхідність надання аудиторського висновку до державних органів і порушення строків тягне за собою застосування штрафів до відповідного суб'єкта господарювання) та обсягів їх надання;

3) ризик встановлення професійної некомпетентності (під цим ризиком ми розуміємо ризик надання неправдивого висновку, тобто складеного без проведення аудиту або при складанні якого мали місце грубі порушення стандартів аудиту).

У науці страхового права виділяють особливості страхування відповідальності [8; 62], які проявляються і при здійсненні страхування професійної відповідальності аудиторів:

1) особа, ризик відповідальності якої застрахований, має бути зазначене у договорі страхування;

2) договір страхування відповідальності вважається укладеним на користь осіб, яким може бути нанесена шкода (вигодонабувачі), навіть якщо договір укладений на користь страхувальника або у договорі не вказано, на чью користь він укладений;

3) страхова сума у таких договорах не встановлюється, оскільки заздалегідь передбачити розмір збитків неможливо. Договором визначається лише гранична сума відшкодування – ліміт відповідальності.

Проголошується, що страхування професійної відповідальності аудитора переслідує 3 мети [7; 48]: 1) захист інтересів споживачів послуг, замовників аудиту; 2) захист інтересів самих виконавців (забезпечення їх фінансової стабільності, попередження банкрутств, втрата професійного статусу або іміджу); 3) захист інтересів третіх осіб (власники, банки, інвестори, кредитори).

З огляду на дискусійність питання отримання третіми особами, що не є замовниками аудиту, збитків від використання завідомо неправдивого висновку, вважаємо, що метою страхування професійної відповідальності аудитора є захист майнових інтересів аудиторських фірм (приватних аудиторів), пов'язаних із відшкодуванням останніми збитків замовнику аудиторських послуг, що виникли в результаті невиконання чи неналежного виконання умов договору про надання аудиторських послуг.

Не можна не звернути увагу і на те, що вживаючи поняття "страхування професійної відповідальності" і наполягаючи на її важливості, на жаль, науковці не акцентують увагу на тому, а хто ж має виступати страхувальником? Адже відомо, що аудиторська діяльність здійснюється як аудиторськими фірмами (юридичними особами), так і приватними аудиторями – фізичними особами, що мають кваліфікаційний сертифікат про право на заняття аудиторською діяльністю і зареєстровані як фізичні особи-підприємці.

Поверхнево стверджується, що договором страхування професійної відповідальності може бути застрахована лише відповідальність фізичної особи – аудитора, що має кваліфікаційний сертифікат, право здійснювати аудиторську діяльність та зареєстрований як індивідуальний підприємець [7; 48]. Так, авторка наполягає, що юридична особа страхувати свою професійну відповідальність не має права, оскільки не володіє професією. Водночас вона зобов'язана відшкодувати збитки, нанесені аудитором юридичної особи (аудиторської фірми) при виконанні ним професійних обов'язків.

Дійсно, ризик встановлення професійної некомпетентності фактично залежить від фізичної особи – аудитора, який або перебуваючи у штаті аудиторської фірми (чи працюючи за цивільно-правовим договором із нею), або маючи статус фізичної особи-підприємця, підписав неправдивий аудиторський висновок. Однак не можна забувати і про те, що надання неправдивого висновку аудиторською фірмою (за підписом сертифікованого аудитора) може мати наслідком спричинення збитків замовнику в рамках договору про надання аудиторських послуг, стороною у якому виступатиме власне аудиторська фірма і замовник. Тому обмежувати можливість страхування професійної відповідальності аудитора лише приватними аудиторями є, на наш погляд, не виправданим.

Крім того, не можна нехтувати і положеннями ст. 3 Закону України "Про страхування", відповідно до якого юридичні особи можуть виступати страхувальниками за договорами страхування, а також можуть укладати договори страхування про страхування третіх осіб.

Таким чином, вважаємо, що страхуванню має підлягати відповідальність сторони у договорі про надання аудиторських послуг, що може проявлятися у таких формах:

1) укладання договору страхування приватними аудиторями, в яких останні і виступатимуть страхувальниками (у випадку, якщо договір про надання аудиторських послуг укладається між замовником і приватним аудитором);

2) укладання договору страхування аудиторськими фірмами (в яких останні виступатимуть страхувальниками) із визначенням застрахованих осіб – аудиторів, які працюють у такій аудиторській фірмі або залучаються останньою для надання конкретного виду аудиторських послуг (у випадку, якщо договір про надання аудиторських послуг укладається між замовником і аудиторською фірмою).

Наступною основною категорією, що має важливе значення у відносинах страхування, виступає страховий випадок, під яким за ч. 2 ст. 8 Закону України "Про страхування" розуміється подія, передбачена договором страхування або законодавством, яка відбулася і з настанням якої виникає обов'язок страховика здійснити виплату страхової суми (страхового відшкодування) страхувальнику, застрахованій або іншій третій особі.

Ми приєднуємось до цієї точки зору, що страховим випадком при страхуванні професійної відповідальності аудитора повинен визнаватися факт виникнення відповідальності страхувальника за завданням майнової шкоди третім особам внаслідок здійснення ним аудиту [9; 169]. Тобто мова має йти про рішення суду, яким встановлюється майнова відповідальність аудиторської фірми (приватного аудитора) за нанесення збитків замовнику в результаті надання замовленої останнім аудиторської послуги. Крім того, пропонується страховим випадком визнавати і наявність об'єктивної претензії замовника, але за умови безперечних доказів нанесення останньому збитків замовнику [7; 49].

При здійсненні виплати за ризиком встановлення професійної некомпетентності може постати питання

про необхідність з'ясування наявності вини у діях аудитора, що склав неправдивий аудиторський висновок. В контексті цього питання варто звернути увагу на Лист Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.09.2003 р. № 954/07/3-2-11 [5], в якому досліджувалось питання можливості страхування професійної відповідальності бухгалтерів-підприємців. Так, Держфінпослуг встановила, що відшкодуванню за договором страхування професійної відповідальності бухгалтера-підприємця мають підлягати лише збитки, заподіяні ним своїм клієнтам ненавмисно, тобто з незалежних від нього причин, що має бути підтверджено документально; у випадку ж відшкодування збитків, завданих умисними (в тому числі і злочинними) діями бухгалтера-підприємця, підстав для здійснення страхування не вбачається. За аналогією таке твердження можна застосувати і до питання страхування професійної відповідальності аудиторів (тобто визначити, що не підлягають страхуванню умисні дії аудиторів, що призвели до встановлення професійної некомпетентності). Однак із наведеним підходом Держфінпослуг ми погодитись не можемо з огляду на наступне.

По-перше, некоректно говорити про можливість страхування тих чи інших ризиків і ставити їх у залежність від вини будь-кого із учасників відносин страхування. Скоріше за все необхідно говорити про випадки відмови у здійсненні страхового відшкодування чи страхових виплат.

По-друге, вважаємо, що можливість отримання замовником страхового відшкодування в результаті використання ним неправдивого аудиторського висновку, не повинна залежати від того, професійна некомпетентність виникла в результаті умисних чи неумисних дій аудитора, що підписав такий неправдивий аудиторський висновок. Хоча дійсно, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 26 Закону України "Про страхування" підставою для відмови страховика у здійсненні страхових виплат або страхового відшкодування є навмисні дії страхувальника або особи, на користь якої укладено договір страхування, спрямовані на настання страхового випадку. Однак на нашу думку, така норма закону потребує конкретизації, оскільки в ній не враховані ні особливості здійснення страхування професійної відповідальності як в цілому, так і здійснення страхування професійної відповідальності аудиторів зокрема.

Так, замовляючи аудиторській фірмі (приватному аудитору) ту чи іншу аудиторську послугу, її замовник не має права втручатись у процес здійснення аудиторської діяльності, більше того, під час здійснення своєї діяльності аудиторські фірми (приватні аудитори) самостійно визначають форми і методи проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг (ст. 18 Закону України "Про аудиторську діяльність"). Таким чином, у замовника немає навіть можливості перевірити, умисно чи неумисно аудитор порушує порядок складання аудиторського висновку, а відтак, навіть умисність дій аудитора при наданні неправдивого висновку, не повинна впливати на можливість відшкодування завданих таким висновком збитків замовнику.

Саме тому ми вважаємо, що при здійсненні страхування професійної відповідальності аудиторів підлягають як страхуванню, так і страховому відшкодуванню і умисні, і неумисні дії страхувальників чи застрахованих осіб (крім випадків встановлення змови замовника і страхувальника/застрахованих осіб у настанні страхового випадку).

І на останнє, хотілось би зупинитись на питанні запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів. В Україні вже відомі випадки

запровадження обов'язкового страхування відповідальності деяких видів професій, зокрема, нотаріусів (ст. 28 Закону України "Про нотаріат" [3]), хоча в переліку обов'язкових видів страхування, що визначені у ст. 7 Закону України "Про страхування" такий вид не передбачено.

У спеціальній літературі часто піднімається питання про необхідність запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів. Для вирішення питання щодо доцільності такого запровадження, звернемося до поняття обов'язкового страхування взагалі. Так, стверджується, що обов'язкове страхування зумовлене ризиками, пов'язаними із життям, втратою працездатності або з виникненням таких збитків, які не можуть бути відшкодовані окремою особою [11; 95].

Дійсно, використання аудиторських висновків при здійсненні підприємницької діяльності може завдати доволі значних збитків замовнику. Однак до аудиторських фірм (приватних аудиторів) не встановлюються вимоги щодо забезпечення формування фінансових фондів для забезпечення відшкодування збитків замовникам аудиторських послуг (хоча б шляхом встановлення підвищених вимог до мінімального розміру статутного капіталу аудиторських фірм). Відтак, можливість виникнення ситуації, за якої замовнику аудиторською фірмою (приватним аудитором) буде завдано значних збитків, відшкодувати які останні не зможуть через відсутність належної фінансової бази, є доволі високою.

Водночас аудиторська діяльність є діяльністю підприємницькою, а вибір аудиторських фірм (приватних аудиторів) замовником здійснюється самостійно і на власний розсуд. Більше того, аудиторські фірми можуть надавати різноманітні аудиторські послуги, змістом яких може бути не лише проведення аудиторської перевірки, а й надання інших аудиторських послуг, які переважно носять консультативний характер. Тому запроваджувати обов'язкове страхування професійної відповідальності аудиторів у кожному випадку здійснення ними діяльності, на наш погляд, було б не виправдано.

Однак потрібно зважити на те, що існують випадки обов'язкового проведення аудиту, які визначаються як у Законі України "Про аудиторську діяльність", так і в інших нормативно-правових актах. Існування обов'язкового аудиту в першу чергу викликано тим, що аудит (що становить основу діяльності аудиторських фірм (приватних аудиторів) по своїй суті є формою фінансового контролю, який виокремився із державного фінансового контролю: держава, визнаючи можливість проведення незалежного контролю, визначає ті сфери, що становлять підвищений інтерес для неї, а відтак зобов'язує суб'єктів господарювання проводити аудиторські перевірки. Тобто такі аудиторські перевірки становлять так би мовити підвищену соціальну вагомість і значення для суспільства.

Таким чином, серед всього спектру аудиторських послуг необхідно розрізняти аудит і надання інших аудиторських послуг, і зважати на те, що існують такі види аудиторських перевірок, від проведення яких суб'єкт господарювання (в силу дії відповідних приписів держави) відмовитись не може. Відтак, цілком логічним було б запровадження механізму відшкодування збитків, що виникатимуть у замовника таких обов'язкових перевірок в результаті неправомірних дій аудиторських фірм (приватних аудиторів), до якого віднести обов'язкове страхування професійної відповідальності аудиторів.

Висновки. Отже, за результатами проведеного дослідження, слід сказати, що:

1. Під страхуванням професійної відповідальності аудиторів слід розуміти систему правовідносин щодо захисту майнових інтересів аудиторських фірм (приватних аудиторів) стосовно відшкодування збитків замов-

нику аудиторських послуг, нанесених в результаті невиконання чи неналежного виконання умов договору про надання аудиторських послуг.

2. Об'єктами страхування професійної відповідальності аудиторів повинні виступати ризики пошкодження майна замовника, переданого аудиторській фірмі (приватному аудитору); порушення строків надання аудиторських послуг і встановлення професійної некомпетентності.

3. За правовою природою страхування професійної відповідальності аудиторів є видом страхування договірної відповідальності, тобто такої, що виникає у аудиторських фірм (приватних аудиторів) як сторін договорів про надання аудиторських послуг. Страхувальниками за договорами страхування професійної відповідальності аудиторів можуть виступати аудиторські фірми чи приватні аудитори (залежно від суб'єктного складу сторін договору про надання аудиторських послуг), однак вигодонабувачами – лише замовники аудиторських послуг, які можуть і не вказуватись у самому договорі страхування.

4. Факт здійснення виплат за договорами страхування професійної відповідальності аудитора не повинен залежати від існування відповідної аудиторської фірми (приватного аудитора) серед суб'єктів господарської діяльності, а залежати від періоду часу, в якій така послуга була надана. Крім того, факт виплати страхового відшкодування не повинен залежати від умисності дій аудиторів при наданні аудиторських послуг (що потребує внесення змін до ч. 1 ст. 1 ст. 26 Закону України "Про страхування").

5. Доцільним вважається запровадження обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів лише у випадку проведення обов'язкового аудиту (шляхом прийняття відповідної Постанови Кабінету Мі-

ністрів України); в усіх інших випадках таке страхування повинно відбуватись на добровільних засадах і визначатись як окремий вид добровільного страхування у ст. 6 Закону України "Про страхування".

Водночас такі питання, як визначення розміру страхової суми за договорами обов'язкового страхування професійної відповідальності аудиторів, так само як і об'єктів страхування при здійсненні такого виду страхування можуть бути покладені в основу подальших досліджень.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. № 11. – 28.03.2003. – ст. 461. 2. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22 квітня 1993 року № 3125-XII // Голос України. – 1993. – 05. – 29.05.93. – № 99. 3. Закон України "Про нотаріат" від 02.09.1993 № 3425-XII // Голос України. – 1993. – 10. – 05.10.93. № 188. 4. Закон України "Про страхування" від 07.03.1996 року № 85/96-ВР // Голос України. – 1996. – 04. – 11.04.96. – № 68. 5. Лист Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.09.2003 р. № 954/07/3-2-11 // Експрес-аналіз законодавчих і нормативних актів. – 2003. – 12. – № 50. 6. Біленчук Д.П., Біленчук П.Д., Залетів О.М., Клименко Н.І. Страхове право України: Підручник для вищих навчальних закладів. За ред. проф. П.Д. Біленчука і президента Ліги страхових організацій України О.Ф. Філонока. – Київ: Атака, 1999. – 368 с. 7. Мачульський В.В. Правові основи страхування: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2003. – 302 с. 8. Микитенко Т. Страхування професійної відповідальності аудиторів / Т. Микитенко // Бухгалтерський облік і аудит: Науково-практичний журнал. – 2008. – № 8. – с. 46-50. 9. Степанова Т.В. Страхове право України: Конспект лекцій. – 3-е изд., перераб. и доп. – Одесса: Студия "Негоциант", 2007. – 82 с. 10. Страхові послуги: Підручник / С.С. Осадець, Т.М. Артур, О.О. Гаманкова та ін.; Кер. вт. кол. й наук. ред. проф. С.С. Осадець і доц. Т.М. Артур. – К.: КНЕУ, 2007. – 464 с. 11. Страхове право: учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности 021100 "Юриспруденция" / Под ред. В.В. Шахова, В.Н. Григорьева, А.П. Архипова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2011. – 335 с. – (Серия "Учебники МВД Российской Федерации"). 12. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича. – К.: Знання, 2011. – 1019 с. – (Київському національному університету імені Тараса Шевченка 175 років).

Надійшла до редколегії 01.10.12

УДК 342.51 (477)

С. Любімова, здобувач

ІНСТИТУТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті на основі аналізу чинного адміністративного законодавства розкрито сутність адміністративних послуг. Визначено значення таких послуг для приватного підприємництва. Аналізуються види адміністративних послуг.

Ключові слова: адміністративні послуги, влада, законодавство, публічна адміністрація, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, акт, управління.

В статье на основе анализа действующего административного законодательства раскрыто сущность административных услуг. Определено значение таких услуг для частного предпринимательства. Анализируются виды административных услуг.

Ключевые слова: административные услуги, власть, законодательство, публичная администрация, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, акт, управление.

On the basis of analysis of administrative law the essence of administrative services. Determined the value of such services to private enterprise. Analyzes the types of administrative services.

Keywords: administrative Services, authority, legislation, public administration, executive authorities, local governments, act, administration.

Адміністративні послуги є особливим видом послуг, що надаються державою в особі її уповноважених органів. Водночас, на сьогоднішній день правове регулювання адміністративних послуг в Україні знаходиться на стадії розвитку. Це пояснюється тим, що наша країна все ще знаходиться на перехідному етапі від радянської адміністративно-командної системи управління, де будь-які питання вирішувались державою в особі її уповноважених органів, до управління європейського зразка, де певним підприємствам, установам, організаціям надані повноваження по врегулюванню власних господарських відносин, а держава в особі органів державної влади та місцевого самоврядування лише упорядковує відповідні відносини, пов'язані з реєстрацією підприємств, наданням ліцензій, дозволів на викорис-

тання природних ресурсів для здійснення господарської діяльності, тощо. Даний процес переходу супроводжується скасуванням застарілих нормативно-правових актів, які вже не відповідають сучасним умовам економічного розвитку в процесі регулювання певного кола суспільних відносин, та прийняттям нових, що адаптують наше законодавство України до європейських та світових стандартів [1, с. 25].

Зміни в економічному секторі держави супроводжуються прийняттям нових нормативно-правових актів, які встановлюють певне коло адміністративних послуг, що надаються органами державної влади та місцевого самоврядування приватним особам та підприємствам. На жаль, на сьогоднішній день правове регулювання інституту адміністративних послуг в Україні загалом та

